

POGLABLJANJE KAPITALISTIČNIH PROTISLOVIJ Z NEOLIBERALISTIČNIM UMIKOM DRŽAVE IZ GOSPODARSTVA

Umik države iz gospodarstva s privatizacijo družbenoekonomske infrastrukture v gospodarsko manj razvitih državah gre v prid gospodarsko najrazvitejšim državam

Povzetek. Za prvo polovico 20. stoletja sta značilna dva načina etatizacije gospodarstva. Gre za državno-kapitalistično in državno-socialistično etatizacijo. Prvo je teoretično utemeljil J. M. Keynes, drugo pa je v naših razmerah zagovarjal B. Kidrič. Obe etatizaciji sta poudarjali maksimizacijo družbenega dohodka s popolnejšim izrabljanjem družbenih produktivskih možnosti in družbeno blaginjo na tem temelju. To naj uresničujejo mešani profitno in uporabnovrednostno motivirani tržno-planski oziroma plansko-tržni gospodarski sistemi, ki naj bi po J. K. Galbraithu konvergirali. Konvergenca gospodarskih sistemov pa se ni udejanila, ker so se proti Keynesovi rešitvi intervenistično vodenega kapitalističnega gospodarstva v najrazvitejših kapitalističnih državah obrnili nosilci gospodarske politike in njihovi apologeti, ki so z zagovarjanjem neoliberalističnega gospodarjenja in s tem umikanjem države iz gospodarstva, vrnili najrazvitejša kapitalistična gospodarstva v monopolistični in s tem v neoimperialistični stadij, ki sedaj zastruje in pogloblja kapitalistična globalna protislovja. Ta kličejo po novih teoretičnih rešitvah, ki bodo v prid globalnemu človeštvu.

Ključni pojmi: ekonomska vloga države, gospodarski sistem s tržno-plansko oziroma plansko-tržno koordinacijo gospodarjenja, konvergenca gospodarskih sistemov, tranzicijski umik države iz gospodarstva, tržna struktura in konkurenca, akumulacija s koncentracijo in centralizacijo kapitala, deflacijska vrzel, industrijska rezervna armada in njena struktura, globalizacija gospodarstva in multinacionalne kapitalistične korporacije, družbena protislovja.

Znano je, da se je ekonomska vloga države v gospodarsko najrazvitejših državah zelo okrepila v razmerah velike gospodarske depresije (po letih 1929–1933) – krize liberalistično vodenega gospodarstva – krize kapitalizma kot sistema. To je v razmerah, ko se liberalistična teoretična posplošitev kapitalizma, ki je računana s polnozaposlitvenim ravnotežjem v kapitalističnem gospodarstvu, ni več uresničevala druž-

* Dr. Viljem Merhar, zaslužni profesor Univerze v Ljubljani.

beno nekonfliktno. In to zaradi čedalje večje na zunaj vidne tekoče in stalne brezposelnosti, ki mora spremljati procese kapitalistične akumulacije kapitala (Marx, 1961). Gre za krizo liberalistične teoretične posplošitve kapitalizma, ki je pripisovala tržnim – blagovnim zakonitostim sposobnost reševanja vseh družbenoekonomskih problemov na ravni polne zaposlenosti, ki da se avtomatsko uresničuje.

To liberalistično teoretično vero v avtomatizem delovanja tržnih zakonitosti pa utemeljmeta model popolne konkurence in model tako imenovane enostavne blagovne produkcije, ki se jima dodaja še nerealistični Sayev zakon trga. Ta zakon izhaja iz neposredne blagovne menjave – menjave, ki je še ne posreduje denar. Zaradi tega Sayev zakon trga enači nakupe s prodajo, ponudbo s povpraševanjem, produkcijo s potrošnjo ter varčevanje z investicijami. Te teoretično problematične enačitve pa dovoljujejo le delne krize – parcialna neravnotežja v gospodarstvu, ki da jih bo samodejno odpravljala tržni mehanizem. Saj si vsaka ponudba ustvari svoje lastno povpraševanje in obratno, vsako povpraševanje pa si ustvari njemu lastno ponudbo. Zaradi tega je mogoče produktivno naložiti vsak na novo ustvarjeni kapital, ker si dodatna ponudba, ki izhaja iz te naložbe, ustvari tudi sebi lastno povpraševanje. To pa pomeni, da bo tržni mehanizem – da bo A. Smitha »nevidna roka« (Smith, 1962) – tendenčno poskrbel za polno zaposlitev vseh v družbi razpoložljivih produkcijskih faktorjev.

Tržni mehanizem opredeljujeta modela, ki ob odpravljeni cehovski solidarnosti enostavne blagovne produkcije in s tem sproščeni prosti, ne pa z modelom predpostavljeni popolni, konkurenci med blagovnimi producenti, omogočata proučevanje tržnih sil – ponudbe in povpraševanja – v »čisti« obliki. To je v obliki abstraktnega modela, ki je didaktično primeren le za začetnike študija ekonomije. Apologeti te »čistosti« – liberalistični klasični ekonomisti in po njih neoklasiki pa spregledujejo, da se z družbenoekonomskim razvojem – z akumulacijo in s tem koncentracijo in centralizacijo kapitala – oddaljujemo od vseh liberalističnih abstraktnih predpostavk: tako modela popolne konkurence, kakor tudi modela enostavne blagovne produkcije ter seveda tudi Sayevega zakona trga, ki ga neupravičeno nekritično sprejemajo in zagovarjajo liberalistični ekonomski teoretiki.

S procesi koncentracije in centralizacije kapitala, ki se povezujejo s kapitalistično akumulacijo kapitala – pretvarjanjem presežne vrednosti v kapital, se je namreč enostavna blagovna produkcija, ki se je s prosto konkurenco še najbolj približala abstraktnemu modelu popolne konkurence (atomizaciji ponudbe in povpraševanja, popolni mobilnosti produkcijskih faktorjev, homogenosti blaga, popolni informiranosti udeležencev na trgu in njihovem racionalnemu obnašanju) in ki je še povezovala lastniško, upravljalško in vodstveno funkcijo s funkcijo neposrednega produciranja blaga, preoblikovala v kapitalistično. S pojavom delovne sile kot blaga je razredno ločila lastniško, upravljalško in vodstveno funkcijo kapitalistov od proletarske – delavske funkcije neposrednega produciranja blaga.

Prosta konkurenca liberalnega kapitalizma, ki se je torej še najbolj približala abstraktnemu modelu popolne konkurence, pa se je v procesih akumulacije kapitala s koncentracijo in centralizacijo kapitala preoblikovala v bolj ali manj poudarjeno omejeno konkurenco monopolnega kapitalizma. Hkrati pa se je v teh procesih spremenila struktura rezervne industrijske armade, ki mora zakonito spremljati

processe kapitalistične akumulacije kapitala. Ta se je spremenila v tem smislu, da se je začela prikrita, na agrarni naravni sektor vezana, brezposelnost, ki je še dovoljevala liberalistično teoretično načelo o »prostovoljni« brezposelnosti pretvarjati v neagrarno industrijsko odkrito – tekočo in stalno brezposelnost. Slednja pa gotovo ni več »prostovoljna«, kot menijo liberalistični ekonomisti. Zagovarjanje prostovoljne brezposelnosti, ki je bila še dopustna v razmerah liberalnega kapitalizma s prevladujočo prikrito brezposelnostjo, pa je s prevladujočo odkrito, stalno in tekočo, brezposelnostjo monopolnega kapitalizma postalo, zaradi družbene konfliktnosti te brezposelnosti, teoretično nevzdržno.

Vpliv kapitalističnih razvojnih sprememb na tržno strukturo, ki je postajala omejeno konkurenčna – monopolistična ter na strukturo rezervne industrijske armade, ki se je iz prikrite spremenila v odkrito brezposelnost, je povzročil ter povečal tudi čedalje bolj viden razkorak med dejansko in možno produkcijo v družbi. Dejanska družbena produkcija je vedno bolj pod možno. Zaradi tega so družbe vse bolj prikrajšane za potencialne družbene produkte, ki bi bili lahko večji od dejanskih. Ta razkorak med možno in dejansko družbeno produkcijo – med možno in dejansko družbeno potrošnjo, ki ga pogaja kapitalistični profitni motiv gospodarjenja, pa čedalje bolj opozarja na družbenoekonomsko neoptimalnost liberalističnega teoretičnega modela razreševanja družbenoekonomskih problemov.

V razmerah poudarjenega razkoraka med možno in dejansko družbeno produkcijo v monopolnem kapitalizmu se je šele zrušil liberalistični teoretični mit, da ekonomske tržne oziroma blagovne zakonitosti samodejno vodijo v polno zaposlenost kapitalističnega gospodarstva. Uravnotežena stanja v tem gospodarstvu torej niso stanja polno zaposlenega kapitalističnega gospodarstva, ampak so stanja z nepopolno zaposlenostjo vseh razpoložljivih produkcijskih faktorjev. Te razmere, z zunaj vidno veliko in socialno motečo brezposelnostjo v času velike depresije (v letih 1929–1933), v gospodarsko najrazvitejših monopolističnih kapitalističnih državah pred ekonomske politike in teoretike, postavile, zaradi realne nevarnosti socialistične transformacije kapitalizma, novo teoretično in praktično neodločljivo vprašanje: Kako v imenu družbenega »zdravja« – politične stabilnosti – iz manj zaposlenega kapitalističnega gospodarstva doseči njegovo popolnejšo zaposlenost. In s tem ohraniti družbeno oziroma politično stabilnost, ki so jo ponekod uresničevali tudi s krčenjem demokratičnih pridobitev meščanskih revolucij (fašizem, nacizem). Gre torej za teoretično vprašanje, ki si ga v liberalizmu zagledani ekonomski teoretiki sploh niso zastavljali, ker so na temelju nerealističnih predpostavk analize kapitalizma predpostavljali avtomatizem pri doseganju polne zaposlenosti kapitalističnega gospodarstva.

Pri reševanju tega neodločljivega teoretičnega in praktičnega vprašanja je najvidnejši meščanski kritik liberalistične teoretične posplošitve kapitalizma J. M. Keynes ugotovil, da nam teorija, v kateri je bil sam vzgojen – A. Marshallova neoklasična teorija (Marshall, 1938) – ne nudi odgovorov, ki jih zahtevajo zaostrene družbenoekonomske razmere depresijskih gospodarskih stanj. Ta stanja namreč praviloma niso prehodna in parcialna, kakor predpostavlja liberalistična teoretična posplošitev kapitalizma, ampak so vse bolj poudarjena, stalna in socialno moteča (stalna in tekoča brezposelnost) gospodarska stanja (Keynes, 1956).

Keynesove teoretične rešitve izhajajo iz njegove teorije narodnogospodarskega dohodka (Y), ki se ga uporablja za konzumne (C) in varčevalno (S) – investicijske (I) namene, torej ($Y = C + I$; $I = S$). Uporaba dohodka za potrošne in varčevalno-investicijske namene pa je po Keynesu opredeljena z nagnjenostjo k potrošnji (C/Y) ter nagnjenostjo k varčevanju (S/Y). Tema dvema spremenljivkama dodaja Keynes še mejno učinkovitost kapitala (P/K) – profitno mero, ki odloča o delu privarčevanega dohodka, ki se ga v gospodarstvu realno investira.

Statistična verifikacija teh Keynesovih spremenljivk potrjuje: a) da se potrošnji – konzumu namenjeni del dohodka z rastjo celotnega družbenega dohodka sicer povečuje, toda po manjši stopnji rasti kot narašča ta dohodek, b) da se zato z rastjo družbenega dohodka povečuje varčevanju namenjeni del dohodka za katerega pa se c) zmanjšujejo investicijske priložnosti, ker se z razvojem mejna učinkovitost kapitala – profitna mera zmanjšuje. Zaradi narave gibanj teh spremenljivk se po Keynesu ne uresničuje že omenjeno Sayevo enačenje varčevanja z investicijami. Zato se zmanjšuje celotno efektivno družbeno povpraševanje, ki zaostaja z rastjo družbenega dohodka. Na ta način je opredeljeno deflacijsko stanje v gospodarstvu – je opredeljena deflacijska vrzel, ki jo je po Keynesu mogoče odpraviti z državno intervencijo v procese družbene reprodukcije. Z razvojem kapitalizma se deflacijska vrzel celo povečuje, zato bolj prizadene gospodarsko bolj razvita kot manj razvita kapitalistična gospodarstva.

S temi teoretično novimi spoznanji v meščanski ekonomski teoriji, ki zadevajo predvsem veljavnost Sayevega zakona trga – veljavnost teze, da se bo varčevanje samodejno preoblikovalo v naložbe. To je veljavnost klasične liberalistične teze, ki izključuje pojavljanje družbeno-realizacijskih zastojev – gospodarskih kriz z manifestiranjem blagovnih protislovij – protislovja med menjalno in uporabno vrednostjo, abstraktnim in konkretnim delom ter družbeno priznanim in zasebnim delom. S kapitalizmom se pojavljajo namreč splošne, ne pa delne, krize hiperprodukcije, ki da jih samodejno odpravlja tržni mehanizem, kakor je poudarjala klasična liberalistična ekonomsko teoretična posplošitev kapitalizma.

Do eruptivnega kriznega pojavljanja blagovnih protislovij prihaja namreč prav s kapitalistično splošno blagovno produkcijo. Blagovna produkcija dobi namreč šele v kapitalizmu splošni značaj, ker je tu blagovna produkcija prevladujoča. Z njo pa se zastrujejo gospodarske krize, ki jih liberalistična teoretična posplošitev kapitalizma, zaradi že omenjenih predpostavk te posplošitve, ni predvidevala.

Na ta krizna stanja, ki jih je liberalistična ekonomsko teoretična posplošitev kapitalizma izključevala, se je torej teoretično odzval Keynes, ki je ponudil teoretične rešitve za premoščanje teh kriznih stanj. S temi rešitvami se je Keynes približal K. Marxu (Marx, 1961), ki je med prvimi opozoril na teoretično neustreznost predpostavljenega Sayevega zakona trga – njegovega avtomatizma usklajevanja družbenega varčevanja z družbenimi naložbami. In s tem samodejnega zagotavljanja družbeno zadostnega efektivnega povpraševanja – uresničevanja polne zaposlenosti v kapitalističnem gospodarstvu.

Keynesove rešitve depresijskih stanj v kapitalističnem monopolnem gospodarstvu so zahtevale etatično reformo kapitalizma – poudarjeno ekonomsko vlogo države v kapitalističnem gospodarstvu. Ta naj s svojim zavestnim planskim vpli-

vanjem na gospodarstvo odpravlja deflacijsko vrzel – deficitarnost učinkovitega družbenega povpraševanja in s tem prispeva k bolj popolni zaposlenosti kapitalističnega gospodarstva, ki bo omogočila kvalitetnejše zadovoljevanje vseh družbenih potreb. Ta družbeno zaželeni učinek je po Keynesu mogoče doseči: a) z direktnim državnim investiranjem (javni deli), b) s transfornimi plačili (redistribucijo dohodkov od imovitejših, z manjšo nagnjenostjo k potrošnji, k manj imovitim, z večjo nagnjenostjo k potrošnji) oziroma c) s hkratno kombinacijo obojega.

Za to nalogo, ki je reformirala kapitalizem, se je torej morala usposobiti kapitalistična država, ki je s tem poudarila svojo ekonomsko vlogo v gospodarstvu. Država pa je hkrati s prakticiranjem svoje ekonomske vloge postala pomemben lastnik produkcijskih kapacitet, s katerimi se producirajo proizvodi in storitve (blago) na zavestno, to je plansko koordiniranih infrastrukturnih področjih gospodarjenja. To je na področjih, ki jih je že Smith kot utemeljitelj »nevidne roke« izvezl iz kapitalističnega profitno motiviranega gospodarjenja. Ta področja je Smith povezoval z notranjo in zunanjo varnostjo – obrambo, pravnim redom in vzgojo ter »minimumom drugih javnih podjetij, kot so ceste, mostovi, kanali in pristanišča« (Smith, 1962).

Smithovim produkcijskim in storitvenim infrastrukturnim dejavnostim, ki naj bi jih organizirala država po neprofitnih načelih, pa so se v dvestoletnem razvoju kapitalizma in še posebej po veliki depresiji (po letu 1933) pridružile še nove državno organizirane in plansko koordinirane dejavnosti. Med nove kapitalsko zelo zahtevne infrastrukturne dejavnosti je treba poleg izobraževalnih, znanstveno-raziskovalnih ter socialno-zdravstvenih dejavnosti všteti še energetiko, primarno produkcijo surovin, stanovanjsko-komunalne in okolje-varstvene ter prometno-komunikacijske in druge finančno-storitvene dejavnosti. Z državnim posredovanjem v teh dejavnostih, ko je v nekaterih od njih tudi treba gospodariti v skladu s sodobnimi ekološkimi zahtevami trajnostnega razvoja, se je utrdila in razmahnila državna lastnina, kot čedalje pomembnejša sestavina državnokapitalističnega lastninskega pluralizma.

Državna lastnina se je torej utrdila na področjih, ki bi bila sicer podvržena izkoriščanju svojega monopolnega tržnega položaja. S to poudarjeno vlogo države, ki je organizirala produkcijo po zavestno planskih uporabno-vrednostnih in s tem spremenjenih neprofitnih načelih, se je pojavil tudi kvalitetno nov zaviralni faktor padanja splošne profitne mere za preostalo, po tržnih – profitnih načelih delujoče gospodarstvo (Merhar, 1976). Na ta način se je tržni mehanizem dopolnil z zavestnim planskim mehanizmom. Profitno motivirano gospodarjenje, ki ga koordinira ex post tržni mehanizem, pa se je dopolnilo z zavestnim planskim gospodarjenjem, ki ex ante s planskim mehanizmom usklajuje družbeno produkcijo z družbenimi potrebami. S tem se je v kapitalizmu razvil in utrdil mešani gospodarski sistem z ex post tržno in ex ante plansko koordinacijo družbenega gospodarjenja. Zavestni posegi kapitalistične države v procese družbene reprodukcije seveda niso nič drugega, kot elementi novega v starem. Z njimi razumemo torej planiranje, ki ga je treba vgraditi v ekonomski sistem mešanih tržno-planskih gospodarstev. Liberalistični fundamentalisti, ki sedaj zagovarjajo zgolj tržni mehanizem, pa sistematično prezirajo in podcenjujejo njegovo kvalitetno etatično kapitalistično dopol-

njevanje s planskim mehanizmom, ki prispeva k odpravljanju deflacijske vrzeli in s tem k popolnejši zaposlitvi kapitalističnega gospodarstva. Zaradi tega tudi na primer od tranzicijskih držav zahtevajo odpravo planiranja - prehod od centralno-planskih v prosto-tržne gospodarske sisteme in s tem umik države iz gospodarstva.

Mešani tržno-planski gospodarski sistemi reševanja družbenoekonomskih problemov pa niso značilni le za najrazvitejša kapitalistična gospodarstva - za državni etatizem oziroma kapitalizem, ampak so se z reformami centralno-planskih gospodarskih sistemov začeli uveljavljati tudi v razmerah socialističnih etatizacij. Ekonomska učinkovitost socialističnih etatizacij z izhodiščnim totalno-planskim mehanizmom se je namreč začela zmanjševati. Na to zmanjševanje so reagirali socialistični nosilci gospodarjenja s kritično razpravo o gospodarskem sistemu, ki je vodil v čedalje večjo gospodarsko in s tem družbeno neučinkovitost.

Pri tej razpravi je treba za naše razmere predvsem opozoriti na B. Kidričevo kritiko totalnega centralističnega planskega gospodarjenja in s tem na njegov pomemben teoretični prispevek. Po Kidriču je namreč administrativno centralistično vodeni totalno-planski ekonomski sistem lahko le začasna oblika gospodarjenja v družbah, ki gradijo socializem. To pa zato, ker se v procesih graditve socializma, ki naj bi ga s primarno socialistično akumulacijo kapitala omogočila prav socialistična etatizacija, ne odpravlja blagovne produkcije, kakor so predpostavljali zagovorniki totalnega centralističnega planiranja, ampak se blagovna produkcija tu še ohranja. To pomeni, da se z blagovnimi zakonitostmi ohranja tudi njen koordinacijski tržni mehanizem. To je trg z vsemi njegovimi zakonitostmi in s tem spodbudami za družbenoekonomski razvoj. S to Kidričevo ugotovitvijo je bilo treba po sporu z Informacijskim birojem komunističnih partij po letu 1948 uskladiti gospodarski sistem, ko se naj njegovemu planskemu elementu doda še tržni element (Kidrič, 1979).

Z reformami gospodarskih sistemov, ki jih je spodbujala ekonomska neučinkovitost totalnega planiranja, so se torej tudi pri socialističnih etatizacijah začeli bolj ali manj uveljavljati mešani plansko-tržni gospodarski sistemi pri reševanju družbenoekonomskih problemov.

Pojav etatistično socialističnih in etatistično kapitalističnih mešanih plansko-tržnih oziroma tržno-planskih gospodarskih sistemov je J. K. Galbraitha spodbudil, da je razvil znano teorijo o konvergenci gospodarskih sistemov. Ta je poudarjala, da se bodo državnokapitalistični gospodarski sistemi približevali, glede vloge planiranja v njih, državnosocialističnim in obratno, da se bodo gospodarski sistemi socialističnih držav približevali gospodarskim sistemom kapitalističnih držav (Galbraith, 1967).

V ozadju te pomembne Galbraithove napovedi o konvergenci gospodarskih sistemov kapitalističnih in socialističnih etatizacij so teorije o narodnogospodarskem družbenem dohodku. Obe etatizaciji sta namreč poudarjali vlogo države v gospodarstvu in sta v središče teoretičnega pojasnjevanja procesov v družbeni reprodukciji postavili dohodek in družbeno-gospodarski dohodkovni motiv gospodarjenja, s katerima sta nadgradili liberalistično poudarjeni profit in profitni motiv gospodarjenja.

Teoretični utemeljitelj kapitalistične etatizacije Keynes je, kakor smo že spoznali, izhajal iz dohodka in njegove produkcijske (I) in neprodukcijske (C) potrošnje ($Y = C + I$); teoretični utemeljitelj socialistične etatizacije Kidrič pa je, potem ko je spoznal, da se v procesih graditve socializma blagovna produkcija še ohranja, prav tako izhajal iz dohodka in njegove razdelitve oziroma potrošnje na plače (P) in na akumulacijo in fonde (AF). Takšna delitev dohodka omogoča neprodukcijsko ($P + F$) in produkcijsko (A) potrošnjo, torej ($D = P + AF$). To poudarjanje dohodka in njegove makro delitve pri Keynesu in Kidriču je vzpodbujalo njegovo maksimizacijo. Z njo naj bi se maksimirali obe obliki potrošnje – neprodukcijska in produkcijska potrošnja. Razdelitev dohodka na neprodukcijsko in produkcijsko potrošnjo pa je spodbujala stopnjo presežnega produkta, ki jo je Kidrič opredelil s stopnjo akumulacije in skladov (AF/P), Keynes pa z investicijsko stopnjo (I/C). To je z razmerjem med presežnim in potrebnim produktom. To razmerje pa seveda ni dano v naprej, kot je to v primeru profita z mezdami, ampak je dano posledično z vsakokratnimi produkcijskimi in s tem potrošniškimi možnostmi družbe.

S Keynesovo in Kidričevo rešitvijo se zato premaguje poslednji vzrok kriz v kapitalističnem gospodarstvu. To je proletarsko stanje širokih ljudskih množic. Potrošnja teh množic se z maksimizacijo dohodka lahko povečuje sočasno z rastočimi dohodki. Zato naj se v procesih gospodarjenja dohodki maksimizirajo. S tem pa se hkrati premaguje mezdna narava delovne sile, ki je spodbujala kapitalistično maksimizacijo profita in ki je vodila v podoptimalno izrabljanje produkcijskih dejavnikov in s tem v družbeno nesprejemljivo razliko med družbenim dejanskim in možnim produktom. Nakazano razliko je treba aktivirati prav z maksimizacijo dohodka, ker se z njo omogoča kakovostnejše in bogatejše zadovoljevanje potreb. In to ob hkratnem manj protislovnem povezovanju družbene produkcije z družbeno potrošnjo. In s tem z družbenimi potrebami, ki ostajajo pri večini človeštva skromno ali nekatere od njih sploh ne zadovoljene.

Dohodkovne teorije, ki sta jih s kapitalistično in socialistično etatizacijo gospodarstva zagovarjala Keynes in Kidrič, poudarjajo torej maksimizacijo novoustvarjene vrednosti – dohodka in s tem dohodkovno mero kot kvalitetno nov način merjenja družbene učinkovitosti gospodarjenja. To je način s katerim se začenja premagovati liberalistično kapitalistična narava delovne sile kot blaga – mezda, ki se ob neoliberalistični maksimizaciji profita in profitne mere minimizira. S tem se v razmerah razvitejših produktivnih sil dela, ki so jih omogočili kapitalistični produkcijski odnosi in ki jih je omogočila zgodovinsko upravičena napredna vloga in naloga kapitalizma pri njegovem nadaljnjem razvoju, čedalje bolj manifestira kapitalistični končni vzrok gospodarskih kriz – nezadostna potrošnja najštevilnejših potrošnikov. To je z vsakokratno vrednostjo delovne sile omejena potrošnja mezd-nih delavcev.

Zaradi poudarjene manifestacije nezadostne potrošnje oziroma nezadostnega učinkovitega povpraševanja večinskih potrošnikov – mezd-nih delavcev – se morajo po teoretikih dohodka v razmerah razvitejših produktivnih sil dela, to je v razmerah, ko se je hitrejša rast produkcije produkcijskih sredstev, ki so jo omogočili kapitalistični produkcijski odnosi, prelila v večjo in bolj produktivno produkcijo potrošnih sredstev, povečati dohodki večinskih potrošnikov – delavcev. V teh razmerah

se morajo torej nujno ali povečati dohodki in s tem potrošnja večinskih potrošnikov ob hkratnem zmanjševanju dnevnega in letnega ter zaradi neugodnih demografskih gibanj, podaljševanju penzijskega delavnika delavcev; ali pa se mora zmanjšati produkcija pod produkcijske možnosti družbe. Profitni motiv gospodarjenja v teh razmerah vodi seveda v drugo alternativo. To je, v alternativo krčenja produkcije pod družbene produkcijske možnosti – v alternativo nezaposlenosti produkcijskih dejavnikov, vključno z brezposelnostjo delovne sile. S tem pa se zaostrijo in poglobijo kapitalistično pritislovje med produkcijo in potrošnjo, ki izhaja iz zgodovinsko preseženega profitnega motiva gospodarjenja. Ali, kot bi lahko tudi rekli, iz zgodovinsko uresničene vloge in naloge kapitalizma pri razvoju produktivnih sil dela. Profitni motiv gospodarjenja je treba v teh razmerah nadgraditi z dohodkovnim motivom, ki na kvalitetno nov način povezuje produkcijo – ponudbo – s potrošnjo – povpraševanjem. S tem pa omogočiti kvalitetnejše in bogatejše zadovoljevanje družbenih potreb globalnega človeštva.

Aktivizacija globalnih produkcijskih možnosti, ki jih spodbuja dohodkovni makro motiv gospodarjenja v razmerah razvitejših produktivnih sil dela, se zato ponuja globalnemu človeštvu za kvalitetnejše in bogatejše zadovoljevanje potreb. S tem se lahko premagujejo tudi protislovja, ki jih je treba povezovati z metodami sedanje neoliberalistično-kapitalistične globalizacije gospodarstva.

S Keynesovo etatistično reformo kapitalizma, ki je poudarila ekonomsko vlogo države, pa se je zgolj z družbeno povpraševalne strani vplivalo na procese v družbeni reprodukciji. Zaradi tega je Keynesova teoretična rešitev kratkoročna in inflacionistična. Saj je ustrezala le za reševanje deflacijske, ne pa več za reševanje inflacijske vrzeli, ki jo, zaradi enostranskega povečevanja skupnega povpraševanja z monetarno ekspanzijo, sama povzroča in pogloblja. Zato tudi ne preseneča, da se z uporabo Keynesovih teoretičnih priporočil za ekonomsko politiko pojavljajo novi ekonomski problemi. Pojavi se permanentna inflacija ob stagnaciji in nezaposlenosti produkcijskih faktorjev – stagflacija. Teh novih problemov pa Keynesova rešitev ni predvidela. Novi problemi pa ponovno zahtevajo nove teoretične rešitve, za katere pa po L. C. Thurowu (Thurow, 1997) kapitalizem nima več idej, pa je zato obsojen na vračanje nazaj – v srednji vek. To vračanje nazaj se v ekonomski teoriji, ki zavrača Keynesovo reformo, izraža z monetarističnim neoliberalizmom in z reaganomiko ter s thatcherizmom. To je s smermi ekonomske politike, ki so se začele v sedemdesetih in osemdesetih letih XX. stoletja zgledovati po klasičnih ekonomistih in njihovem verovanju v mehanizem Smithove »nevidne roke.«

Pri tej teoretični regresiji neoliberalizma h klasičnim ekonomistom, pa se spregleduje, da je avtor »nevidne roke« tržni mehanizem povezoval, kakor smo že spoznali, samo s profitno organiziranim delom družbenoekonomskega udejstvovanja. Tu in samo tu po Smithu država nima kaj iskati, ker njeno poseganje v procese družbene reprodukcije prej škoduje kot koristi. Samo na tem področju bo namreč egoistični samointeres hkrati vodil v maksimizacijo splošnega interesa – v maksimizacijo družbene koristi in s tem Smithove družbene blaginje.

Teoretične slabosti Keynesove reforme so torej spodbujale neoliberalistično opuščanje keynesizma, ne pa njegove nadgraditve s ponudbeno stranjo družbenega gospodarjenja. Ta bi aktualizirala Marxove teoretične poglede na to teoretično

in praktično problematiko. Zato so se zagovorniki neoliberalizma obrnili proti ekonomski vlogi države v procesih družbene reprodukcije in s tem proti državni lastnini, ki se je razmahnila s keynesizmom v državnem kapitalizmu. V skladu z neoliberalistično ekonomsko filozofijo pa naj se odpravijo tudi socialistične etatizacije, ki so prav tako poudarjale ekonomsko vlogo države v procesih družbene reprodukcije in seveda naj se odpravi tudi državna oziroma družbena lastnina na tem temelju.

S tranzicijo socialističnih etatizacij pa se žal že nakazana pomembna Galbraithova teoretična napoved o konvergenci gospodarskih sistemov ni mogla v celoti uresničiti. Njeno uresničevanje je namreč, zaradi teoretičnih slabosti keynesizma – inflacije in stagnacije – stagflacije, zavrla neoliberalistična teoretična negacija Keynesove reforme kapitalizma, ki sedaj uresničuje sodobno družbeno protislovno neoliberalistično globalizacijo gospodarstva. Ta pa je, z izjemo gospodarskih razmer v Republiki Kitajski, zavrla gospodarski razvoj nekdanjih držav s socialistično etatizacijo.

Kvalitetno novo Keynesovo vlogo države, ki je pomirjevala razredna protislovja, torej sistematično prezirajo neoliberalistični fundamentalisti, ki sedaj tudi z zagovarjanjem privatizacije državne lastnine neupravičeno izrivajo pomembne reforme pridobitve Keynesove revolucije iz prve polovice XX. stoletja.

Keynesianska vloga države v gospodarstvih najrazvitejših držav, ki je torej vodila v državo blaginje, se je namreč ohranila le do konca 60tih let prejšnjega stoletja. Tedaj so se v gospodarsko najrazvitejših kapitalističnih državah proti tej vlogi obrnili konservativni nosilci ekonomske politike in njihovi liberalistični apologeti, ki so zaradi neoliberalistično zahtevanih in pogojenih procesov globalizacije gospodarstva zagovarjali umik države – državnega planiranja – iz gospodarstva in posledično seveda tudi privatizacijo državne lastnine, ki se je razmahnila in utrdila prav s Keynesovo revolucijo (Merhar, 2001).

V gospodarsko najrazvitejših kapitalističnih državah je bilo zavračanje Keynesove revolucije deloma dopustno in sprejemljivo zato, ker se je v procesih koncentracije in centralizacije kapitala planska funkcija države preselila k po Galbraithu zrelim kapitalističnim korporacijam (ko na primer 600 velikih ameriških firm obvladuje kar 2/3 ameriške produkcije).

Zrele kapitalistične korporacije so se namreč v procesih koncentracije in centralizacije kapitala razvile v planske enote kapitalističnih gospodarsko najrazvitejših držav. Zaradi tega prenos planske funkcije iz državnega na podjetniški nivo oziroma prenos državne v privatno lastnino, ki ga zagovarjajo sodobni neoliberalistični konzervativni nosilci ekonomske politike, sploh ni prizadel tržne – monopolistične strukture gospodarsko najrazvitejših držav. To velja tudi za privatizirano državno lastnino, ki je s privatizacijo ohranila in celo okrepila svoj monopolni položaj in ga še z večjo vnemo začela uveljavljati. Saj je nadomestila neprofitno uporabno-vrednostno motivacijo državne lastnine, ki je delovala proti padanju splošne profitne mere, s profitno motivirano privatno lastnino, ki jo mora spremljati naraščajoča, na zunaj vidna brezposelnost. To je kapitalistično profitni razkorak med dejansko in možno produkcijo v družbi. Zaradi tega na primer tudi ne presenečajo sodobni škandali raznih Enronov, kalifornijskega električnega mrka, pogostejših

nesreč na britanskih železnicah, pa tudi afere v domačem okolju privatizirano vodenih javnih podjetij in zavodov ter skladov.

Monopolistične zrele kapitalistične korporacije so se v nadaljnjih procesih koncentracije in centralizacije kapitala razvile v multinacionalne korporacije. Nujnost njihovega mednarodnega uveljavljanja – monopolističnega prilaščanja dela dohodka – profita – pa predvsem zagotavlja ekonomski neoliberalizem v mednarodnem okolju. Tega zato vsiljujejo gospodarsko najrazvitejše kapitalistične države gospodarsko manj razvitim in tranzicijskim državam. Tržne strukture gospodarsko najrazvitejših držav pa ostajajo monopolistične – z ohranjeno monopolistično močjo, ki jo uveljavljajo v gospodarsko zaostalih okoljih po liberalističnih tržnih načelih, ki omogočajo monopolne profite kot k njim prečrpane profite iz nemopolnih panog oziroma gospodarskih okolij z manj razvitimi produktivnimi silami dela.

Tako izoblikovani in ohranjeni monopolistična tržna struktura in prostokonkurenčna liberalistična tržna struktura, ki jo za gospodarsko zaostale države zagovarjajo in vsiljujejo liberalistični fundamentalisti, pa sta izničili tudi drugo pomembno Galbraithovo teoretično napoved, ki govori o »nasprotnih silah«. Te naj bi onemogočile monopolistično prelivanje dela dohodkov – monopolnih profitov – od gospodarsko manj razvitih h gospodarsko razvitejšim državam. Z odpravljenimi nasprotnimi silami v gospodarsko manj razvitih državah postaja še bolj jasno, zakaj gospodarsko najrazvitejše države in njihove mednarodne gospodarske institucije vsiljujejo ekonomski liberalizem gospodarsko manj razvitim državam. Ta praksa, ki naj jo uresničujejo politična vodstva gospodarsko manj razvitih držav, pa deformira delovanje tržnega mehanizma. oz. uveljavljanje njegove normalne cene tako, da se omogoča in ohranja R. Hilferdingova (Hilferding, 1958) monopolna diferenciacija profitov oz. hierarhija profitnih mer.

Hierarhija profitnih mer se v sedanosti, z neoliberalistično globalizacijo držav v razvoju v sistem svetovnega gospodarstva, pojavlja in ohranja na svetovni ravni ter se izraža kot protislovje med ekonomsko najrazvitejšimi kapitalističnimi državami, ki so izoblikovale in ohranile svojo monopolno tržno strukturo ter ekonomsko zaostalimi državami v razvoju, ki naj se razvijajo na neoliberalistični prostokonkurenčni način. Na ta način se tudi zakon kapitalistične akumulacije kapitala potrjuje in pogloblja na globalni – svetovni ravni. Akumulacijo kapitala, in s tem ustvarjanje in povečevanje kapitalističnega bogastva v najrazvitejših kapitalističnih državah, hkrati namreč spremlja relativna beda in revščina v državah v razvoju.

Reprodukcija zakona kapitalistične akumulacije kapitala, ki se je torej globaliziral, pa zahteva neoliberalistično svetovno gospodarsko ureditev, ki je v interesu le najrazvitejših monopolističnih kapitalističnih držav. Zaradi tega jo te države tudi z indoktrinacijo vsiljujejo državam v razvoju, pa tudi državam, ki so se v začetku devetdesetih let otresle socialistične etatizacije.

Merilo neoliberalistične globalizacije svetovnega gospodarstva je seveda profit in njegova mera – profitna mera, ki zahteva maksimizacijo profita. To je maksimizacijo presežne vrednosti (m) kot sestavine dohodka ($v + m$). Maksimizacija presežne vrednosti pa se dosega tudi in predvsem z minimizacijo mezd (v). Z liberalistično globalizacijo gospodarstva se v deželah v razvoju dosega prav slednje. Pove-

čevanje profitov se dosega na račun sramotno nizkih mezd. S tem pa se odpirajo možnosti profitonosnega nalaganja špekulativnega kapitala v deželah v razvoju, ki jih je treba prav z neoliberalistično ekonomsko filozofijo globalizacije gospodarstva zagotavljati.

Od tod spodbujanje in zagovarjanje sodobnega neoliberalizma, ki omogoča, ob realizaciji profitne maksimizacije, velike nadpovprečne ekstra profite priseljenemu kapitalu v državah v razvoju in v nekdanjih državah s socialistično etatizacijo. Na ta način je torej neoliberalistična globalizacijska ekonomska filozofija v interesu najrazvitejših kapitalističnih držav, kjer so se razvile zrele korporacije, ki so po Galbraithu postale enote multinacionalnega planiranja tehnične delitve dela. V njih prihaja tudi do relativnih presežkov kapitala, ki si z neoliberalistično globalizacijo gospodarstva zagotavljajo in zavarujejo možnosti nadpovprečnega profitnega nalaganja.

Spodbujanje nalaganja kapitala v ekonomsko zaostale predele sveta je treba tudi povezovati s t. i. rezervno industrijsko armado. Ta zakonito spremlja procese kapitalistične akumulacije kapitala in se v državah v razvoju nahaja še v latentni obliki. Rezervna industrijska armada se je dolgo selila h kapitalu najrazvitejših kapitalističnih držav. S sodobno globalizacijo svetovnega gospodarstva, pa se je spremenila smer te selitve. Najrazvitejše kapitalistične države niso več zainteresirane na rezervni industrijski armadi dežel v razvoju, ampak na profitno usmerjeni liberalistični selitvi njihovih relativnih presežkov kapitala k ceneni in poceni delovni sili v ekonomsko zaostalih območjih sveta. Tudi zato morajo dežele v razvoju sprejeti neoliberalistično ekonomsko filozofijo, ker morajo ekonomsko odpreti in politično podpreti neomejene profitne možnosti priseljenemu špekulativnemu kapitalu iz najrazvitejših kapitalističnih držav.

Liberalistični fundamentalizem, ki ga torej zagovarjajo in vsiljujejo gospodarsko najrazvitejše države gospodarsko manj razvitim državam, mora torej omogočiti neenakopravno poslovanje mednarodnih korporacij v mednarodnem okolju. S tem pa se planiranje teh korporacij prenaša iz nacionalne na globalno raven. S planiranjem pa se družbena delitev dela, ki jo koordinira trg, pretvarja v tehnično delitev dela, ki jo čedalje bolj koordinira plan mednarodnih korporacij. Tržne cene pa se hkrati s temi spremembami pretvarjajo v »dogovorjene«, to je po multinacionalnih korporacijah vsiljene, transferne cene. Ekonomski liberalistični fundamentalisti pa seveda spregledujejo tudi spremembe, ki zadevajo plan, delitev dela ter cene. Te spremembe pa bi morale biti še kako predmet teoretične presoje sodobnih procesov globalizirajočega se gospodarjenja.

Pretvorba tržnih v transferne cene na primer še bolj omogoča, da se ob ohranjeni monopolistični tržni strukturi zrelih kapitalističnih korporacij, kot enot planiranja v gospodarsko najrazvitejših državah, deli novoustvarjene vrednosti od gospodarsko manj razvitih prečrpavajo h gospodarsko razvitejšim državam. S tem pa se tudi globalizira in pogloblja zakon kapitalistične akumulacije kapitala, ki zavira gospodarski razvoj, ker omogoča le neinovativno gospodarsko rast v gospodarsko zaostalih okoljih, ki bi se morala pospešeno razvijati. To vse pa še bolj zaostruje sodobna globalna protislovja, ki se jih duši s sodobno militarizacijo najrazvitejših kapitalističnih držav.

Vse to govori o tem, da je v krizi pravzaprav liberalistični profitni motiv kapitalističnega gospodarjenja, ki odtuja delovno silo od celotnih rezultatov njenega dela – dohodka. Zato bi bilo treba z uporabno-vrednostnim dohodkovnim motivom nadgraditi prav ta, po svojem bistvu nehumani zgolj profitni motiv, ki spodbuja v državah v razvoju neoliberalistično obliko globalnega gospodarskega razvoja.

Zaradi vseh nakazanih in opisanih faktorjev, ki so vplivali na tako izoblikovano neoliberalistično svetovno gospodarsko ureditev v sedanosti, se povečuje tudi nezaposlenost produkcijskih faktorjev v gospodarsko razvitem svetu. In to ne le na obrobju kapitalizma – v gospodarsko zaostalih območjih sveta – s prikrito rezervno industrijsko armado, ampak tudi v razvitejših kapitalističnih gospodarstvih s povečevanjem odkrite, na zunaj vidne, tekoče in stalne brezposelnosti. Ta postaja, zaradi svoje vedno bolj poudarjene stalnosti, čedalje večji problem tudi v razvitejših kapitalističnih gospodarstvih. Tako znaša na primer stopnja brezposelnosti v državah Evropske zveze 11 %, kar predstavlja 19 milijonov brezposelnih (Manifest ekonomistov, 1999).

Brezposelnost se v gospodarsko razvitejših kapitalističnih državah povečuje tudi zaradi sodobne liberalistične selitve kapitala k cenejši delovni sili, ki konkurira z delovno silo teh držav. Gre za profitno spodbujanje selitve relativnih presežkov kapitala in s tem zaposlitve iz razvitejših kapitalističnih držav v države v razvoju. S tako opredeljeno in nastalo brezposelnostjo pa se relativno poslabšuje položaj mezdnih delavcev tudi v razvitejših kapitalističnih državah. S terciarizacijo gospodarstva v najbolj razvitih kapitalističnih državah, ki zaposluje le kvalificirano delovno silo, se ta brezposelnost sicer blaži, ne blaži pa se ta brezposelnost v srednje razvitih kapitalističnih državah. Te države (kamor sodi tudi Slovenija) imajo namreč, zaradi omejenosti sredstev za raziskave in razvoj, premalo inovativnih dosežkov z možnostjo njihovega globalnega trženja. Gre za trženje t. i. industrijske oz. intelektualne lastnine, pri katerem pa so uspešna le najrazvitejša kapitalistična gospodarstva. To je gospodarstva, kot smo ugotovili, ki z neoliberalizmom vsiljujejo neoliberalistično logiko razvoja gospodarsko manj razvitim območjem sveta.

Najrazvitejša kapitalistična gospodarstva pa hkrati vsiljujejo državam v razvoju tudi pravno zaščito »njihove« industrijske in intelektualne lastnine, ki se ju, zaradi mezdne narave delavcev v raziskavah in razvoju, prav tako odtuja od njihovih ustvarjalcev in ki jo tako odtujeno tržijo na globalnem svetovnem trgu. Zaradi tega trženja, ki pridobiva na pomenu, so s sodobno globalno sistemsko krizo kapitalizma najrazvitejša kapitalistična gospodarstva tudi najmanj prizadeta, čeprav jo, s svojo monopolno strukturo gospodarstva in s svojim apologetskim zagovarjanjem in vsiljevanjem neoliberalizma povzročajo na globalni – svetovni ravni.

Opisane krizne procese v svetovnem gospodrstvu bo seveda treba preseči. Za to preseganje pa bo treba preseči neoliberalistični profitni motiv gospodarjenja. In to z novo logiko delitve dohodka in njegove maksimizacije. To je logiko, s katero se bo začelo odpravljati odtujevanje delavcev od celotnih rezultatov njihovega dela – dohodka. To premagovanje in nadgrajevanje profitnega motiva z uporabno-vrednostnim neprofitnim motivom, pa bo mogoče le z reafirmacijo keynesizma, ki je z intervencionizmom države prav z dohodkovno teorijo – dohodkovno maksimizacijo reševal krizo kapitalističnega sistema najrazvitejših kapitalističnih držav v

tridesetih letih XX. stoletja. V sedanjih razmerah pa se je teža krize kapitalizma kot sistema - njegovega profitnega motiva - preselila na obrobje najrazvitejših kapitalističnih držav - v države gostiteljice tujega špekulativnega kapitala, ki je, kakor smo spznali, zgolj enostransko profitno motiviran.

Pomeni, da globalna sistemska kriza kapitalizma v sedanjosti zahteva reformo svetovne gospodarske ureditve. In to z afirmacijo bolj humanega neprofitnega uporabno-vrednostnega dohodkovnega motiva gospodarjenja. To je z maksimizacijo družbenega dohodka, ki sta ga za kapitalistično in socialistično etatizacijo oz. deetatizacijo zagovarjala Keynes in Kidrič.

Vse to pa tudi pomeni, da se bliža konec neoliberalističnih reakcij na teoretične pomanjkljivosti keynesizma in da se moramo ponovno vprašati s klasičnim D. Ricardovim (Ricardo, 1962) teoretičnim vprašanjem: Ali obstaja v družbeni delitvi zakon, ki utegne ogroziti in omejevati gospodarsko rast in razvoj?

Na to vprašanje so ekonomski teoretiki, ki so dali upoštevanja vredne neapologetske prispevke k ekonomski znanosti, tudi če izvzamemo Marxa, dajali upoštevanja vredne teoretične odgovore. Tako je že klasični sistematizator ekonomske znanosti Ricardo nevarnost ekonomskega zastoja povezoval z nedelovnimi dohodki zemljiških lastnikov - z zemljiškimi rentami; Keynes pa je spoznal nevarnost zaostajanja razvoja v nedelovnih dohodkih finančnih kapitalistov - v obrestih. Zaradi tega se je Ricardo obrnil proti zemljiškim lastnikom, ki da »žanjejo ne da bi sejali«; Keynes, pa proti finančnim kapitalistom, ki da za likvidna denarna sredstva - denarni kapital zahtevajo in dobivajo previsoke obresti. Vprašanje pa je, ali je že nastopil trenutek, ki od objektivnih neapologetskih ekonomskih teoretikov zahteva, da se bodo obrnili proti lastnikom globaliziranega finančnega špekulativnega kapitala, ki ob poceni delovni sili v deželah v razvoju pričakujejo in dobivajo previsoke profite. Z redistribucijo teh profitov (presežne vrednosti - presežnega produkta (m)), kot drugi sestavini dohodkov, od kapitala k delovni sili - k mezdami (potrebniemu produktu (v)), kot prvi sestavini dohodkov ($v + m$), se bo namreč lahko povečala kupna moč v državah v razvoju, kjer so potrebe prebivalstva slabo zadovoljene. Produktivne možnosti teh držav pa že omogočajo višji nivo zadovoljevanja potreb. Samo na ta način, t.j. z nadgrajevanjem profitnega motiva z uporabno-vrednostnim neprofitnim dohodkovnim motivom in njegovo maksimizacijo, bo mogoče reševati sodobno krizo globalne realizacije, ki vodi v izrazito in vidno relativno hiperprodukcijo, predvsem v deželah, ki so gostiteljice tujega kapitala. Pri tem pa so potrebe prebivalstva na obrobju gospodarsko najrazvitejših kapitalističnih držav skromno ali sploh ne zadovoljene.

Skratka, za premagovanje sedanje globalne sistemske krize kapitalizma je treba ekonomski neoliberalizem nadomestiti z ekonomskim intervencionizmom, ki bo z dohodkovno maksimizacijo, ki premaguje mezno naravo delovne sile, vodil v bolj popolno zaposlitev produkcijskih faktorjev, hkrati pa v kvalitetnejše zadovoljevanje potreb globalnega človeštva. Premagati bo zato treba krizo »laissez faire« globalizacije gospodarstva, ki v deželah gostiteljicah špekulativnega kapitala neopravičeno zadržuje potrošnjo širših slojev v mejah mezdnih odnosov - s sramotno nizkimi mezdami. Z liberalistično selitvijo relativnih presežkov kapitala k cenejši delovni sili, ki na ta način konkurira z delovno silo razvitejših kapitalističnih držav,

se namreč hkrati seli tudi produkcija in z njo zaposlitev razvitejših kapitalističnih držav. To pa seveda vodi tudi v visoko stopnjo stalne brezposelnosti razvitejših kapitalističnih držav.

Vprašanje je, ali lahko še živimo z zgodovinsko preseženo neoliberalistično ekonomsko doktrino – s preseženim nehumanim, zgolj profitnim motivom gospodarjenja, ki v sedanosti povzroča že stalno protislovje med produkcijo in potrošnjo. Liberalistična občasnost tega protislovja – periodičnost pojavljanja gospodarskih kriz – iz liberalnega kapitalizma, ki je uresničeval zgodovinsko vlogo in naloge kapitalizma pri nadaljnjem razvoju produktivnih sil dela, se je namreč, ob razvitejših produktivnih silah dela, spremenila že v njegovo stalno navzočnost. Prav ta stalna navzočnost protislovja med produkcijo in potrošnjo, ki ga hkrati spremlja kapitalistična stalna oblika brezposelnosti razvitejših kapitalističnih, še posebej manj inovativnih držav, pa je najboljši zgodovinski dokaz, da se je že uresničila zgodovinska naloga in vloga kapitalizma pri nadaljnjem razvoju produktivnih sil dela. Je dokaz za J. A. Schumpetrovo (Schumpeter, 1966) teoretično spoznanje in napoved, da se bo kapitalizem zrušil »na temelju njegovih lastnih uspehov«, ker bodo, kakor ugotavlja Marx, na produkcijskih odnosih kapitalizma zgrajene produktivne sile dela prerasle svojo osnovo – kapitalistične produkcijske odnose.

Zaradi vsega tega naj končno poudarimo, da zahtevata aktualnost in teža sodobne neoliberalistične globalne sistemske krize kapitalizma akcijo z znanjem opremljenih sodobnih nosilcev razvoja. To je akcijo humanističnih in s tem resnično demokratičnih zavestnih sil, ki poleg politične zagovarjajo še ekonomsko demokracijo. Te sile naj vplivajo na postopno preoblikovanje in s tem nadgrajevanje liberalno – kapitalističnega profitnega motiva z neprofitnim uporabno-vrednostnim dohodkovnim motivom gospodarjenja.

Teoretično je dohodkovni motiv gospodarjenja poleg Keynesove ekonomske teorije državnega kapitalizma – državne etatizacije, ki je vodila v državo blaginje, zagovarjala tudi naša politična ekonomija socialistične blagovne produkcije. In to v razmerah zaostalih produktivnih sil dela, ki so preprečevale njegovo doslednejše praktično uveljavljanje. Neuveljavljanje dohodkovnega motiva v naših predtranzicijskih razmerah, pa seveda sploh ne zmanjšuje teoretične pomembnosti teorije dohodka in njegove mere pri premagovanju sodobne globalne sistemske krize kapitalizma, kakor smo jo opredeljevali in razumeli v tem sestavku. Vse to nas končno usmerja v oceno, da se kažejo naše predtranzicijske politekonomske teoretične rešitve v sedanosti, kot izvirna teoretična inovacija, s katero je bila teoretično potrjena in nadgrajena Keynesova teorija dohodka in njegova maksimizacija. Gre za naš inovativni politekonomske teoretični dosežek, ki je lahko v sedanosti ustvarjalna in humanistična spodbuda pri reševanju zelo zaostrene in poudarjene sistemske krize globalnega kapitalizma. Z dohodkovnimi teoretičnimi rešitvami pa se končno nakazuje že nakazana potreba po sintezi keynesizma z marksistično ekonomsko teorijo, ki postaja zato vedno bolj aktualna in s tem predmet resnega študija neapologetskih ekonomistov v svetu. Pri nakazani sintezi, ki smo jo zagovarjali že pred leti, se aktualizira Marxova ekonomska teorija, ki je z upoštevanjem obeh strani – družbene ponudbe in družbenega povpraševanja – kompleksnejše obravnavala probleme družbene produkcije in njene realizacije kot pogoja družbene reprodukcije (Merhar, 1976).

Skratka, ekonomska vloga države in njene lastnine, ki se jo upravlja po neprofitnih uporabno-vrednostnih dohodkovnih načelih, se bo v prihodnosti nujno in zakonito morala krečiti. Z njeno krečitvijo pa bo država pomirjevala razredna protislovja na regionalni – državni in svetovni – globalni ravni. Protislovja globalnega kapitalizma so se namreč močno zaostri. Njihov zunanji izraz je nezaposlenost produkcijskih faktorjev vključno s stalno in tekočo brezposelnostjo delovne sile. Z njo pa niso soočene samo države v razvoju, ampak tudi razvitejšje kapitalistične države, ki z neoliberalistično selitvijo kapitala k ceneni in cenejši delovni sili puščajo za seboj nezaposlenost in brezposelnost. S poudarjeno vlogo države na svetovni – globalni ravni bo končno mogoče razreševati tudi močno zaostrena protislovja med razvitimi in nerazvitimi državami, ki danes pestijo svetovno človeštvo. Za teoretično utemeljevanje krepite ekonomske vloge države v posameznih državah in v procesih globalne družbene reprodukcije, pa je treba znanstveno obdelovati in proučevati tudi drugo, po Marxu napovedano, zaporedje proučevanja v politični ekonomiji. To je, proučevati je treba sodobno državo, zunanjo trgovino in svetovni trg (Marx – Engels, 1950) in vpliv le-teh na produkcijske odnose v svetu.

Ali smo v našem okolju dojeli nakazane nove oblike ekonomskega neoliberalističnega imperializma je vprašanje, ki bi si ga morali zastaviti pri napovedanemu in gospodarsko neupravičenemu neoliberalističnemu umiku države iz gospodarstva in s tem privatizacije naše infrastrukturne državne lastnine, da bi lahko na tem temelju uvideli vse družbenoekonomske posledice te privatizacije. Na posledice privatizacije državne lastnine opozarjajo tudi najvidnejši ekonomisti. Med njimi sta na primer P. Krugman in Nobelov nagradjenec J. Stiglitz, ki zagovarjata za gospodarsko manj razvite države državno lastnino in njene pozitivne učinke za gospodarenje in gospodarski razvoj teh držav (Repovž, 2004).

Iz teh in v tem prispevku razvitih teoretičnih spoznanj moramo torej ocenjevati dolgoročno smotrnost umika države iz gospodarstva in s tem privatizacijo vseh infrastrukturnih družbenih dejavnosti, ki so še v državni lasti. Legitimnost privatizacije teh dejavnosti zato sploh ne bi smeli povezovati s trenutnim kratkoročnim razpoloženjem naših volivcev, ki so dali mandat desno sredinskim strankam, ampak bi jo morali povezovati z dolgoročnimi nacionalnimi in ekološkimi interesi. Ti pa morajo ustvariti pogoje za večji gospodarski trajnostni razvoj, za gospodarsko rast s kvalitetnimi spremembami – inovacijami, ki bodo omogočile večjo dodano vrednost v našem gospodarstvu. Ti pogoji pa se bodo lahko med drugim uresničevali tudi in predvsem z omejevanjem dela dodane vrednosti (profita), ki ga legitimno transferirajo v tujino tuji špekulativni lastniki, ki bodo, zaradi omejenosti domačih finančnih sredstev, predvsem lahko sodelovali v napovedani privatizaciji infrastrukturne državne lastnine.

Naš novoustanovljeni Strateški svet vlade za gospodarstvo, ki mu dajejo prepoznavnost zagovorniki neoliberalizma, po vsem tem ne bi smel obiti opisanih vidikov razvojne družbenoekonomske problematike v naši družbi.

LITERATURA

- Galbraith, J. K. (1967): *The New Industrial State*, London.
- Hilferding, R. (1958): *Financijski kapital*, Beograd.
- Keynes, J. M. (1956): *Opšta teorija zaposlenosti kamate i novca*, Beograd.
- Kidrič, B. (1979): *Socijalizam i ekonomija*, Zagreb.
- Manifest ekonomistov o brezposelnosti v EU, *Slovenska ekonomska revija*, št. 1–2/1999.
- Marshall, A. (1938): *Principles of Economics*, London.
- Marx, K. (1961): *Kapital, Kritika politične ekonomije*, Ljubljana.
- Marx – Engels (1950): *Zbrana dela, H kritiki politične ekonomije, Cankarjeva založba*, Ljubljana.
- Merhar, V. (1976): *Teoretični problemi plačilno sposobnega povpraševanja v kapitalizmu*, Maribor.
- Merhar, V. (2001): *Politična ekonomija, Politekonomska spominjanja in spraševanja*, Študijsko gradivo, EF, Ljubljana.
- Repovž, M. (2004): *Nekateri so za hitro*, Delo, Sobotna priloga, Ljubljana, 18. 12. 2004.
- Ricardo, D. (1967): *Načela politične ekonomije in obdavčenja*, Ljubljana.
- Smith, A. (1952): *Bogastvo naroda*, Zagreb.
- Schumpeter, J. A. (1966): *Kapitalizam, socijalizam i demokratija*, Beograd, 1966.
- Thurow, L. C.: *The Future of Capitalism, How Today's Economic Forces Shape Tomorrow's World*, Penguin, USA, 1997. Glej tudi članek, *O zatonu zahodne Civilizacije*, Sobotna priloga, Delo, Ljubljana, 6. 12. 1997.